

ПАШЫРЭННЕ ІНАВАЦЫЙНЫХ ТЭХНАЛОГІЙ У СФЕРЫ ГУМАНІТАРНЫХ ДЫСЦЫПЛІН

This article touches upon the theoretical problems of modern technologies and the problem of testing in the higher educational establishments of Belarus.

Паняцці *інавацыя*, *інавацыйная дзейнасць* знаходзяцца на стадыі тэрміналагізацыі. У шырокім разуменні *інавацыя* – гэта тып дзейнасці, які выходзіць за межы выпрацаваных нормаў (з’яўляецца нерэгламентаваным) і тым самым выводзіць прафесійную дзейнасць на прынцыпова новы якасны ўзровень. У педагагічнай галіне інавацыя – гэта актыўнае назапашванне педагагічных навацый, іх асваенне педагагічнай супольнасцю і як вынік – эфектыўнае выкарыстанне ў практыцы выключна на навуковай аснове. Такім чынам, інавацыйная дзейнасць на сучасным этапе існуе як цэласная тэарэтычная, метадычная і тэхналагічная канцэпцыя абнаўлення педагагічнай дзейнасці, якая забяспечвае ёй выхад на прагназаваны ўзровень.

Паводле класіфікацыі прафесара В. Крычэўскага, выдзяляецца некалькі ўзроўняў інавацый: 1) *метадалагічныя інавацыі* (вызначаюцца новымі падыходамі да адукацыйных сістэм – дзяржаўны ўзровень, федэральны, муніцыпальны); 2) *інстытуцыйныя інавацыі* (прадугледжвае статуснае пераўтварэнне навучальных устаноў); 3) узровень забеспячэння высокай якасці адукацыі, яе зместу; 4) узровень рэалізацыі новых адукацыйных тэхналогій: *дыстантнага навучання, тэставання, стварэння камп’ютэрных праграм навучання і кантролю ведаў* ды інш.

Адна з сучасных інавацыйных педагагічных канцэпцый, якая знайшла пашырэнне і развіццё найперш у сферы гуманітарных вучэбных дысцыплін, – гэта канцэпцыя навучання, скіраванага на асобу (асобасна арыентаванае навучанне). У педагагіцы доўгі час панавала ідэя актывізацыі навучання, арыентаванага на мабілізацыю асобы навучэнца дзеля авалодання вызначаным колам ведаў (планам зместу). Пры гэтым прыярытэтам з’яўлялася не асоба, а вынік засваення ведаў, уменняў і навыкаў. Абстрактны характар дысцыплін, іх строгая рэгламентацыя адчужалі вучэбны працэс ад асобы і недастаткова поўна спрыялі развіццю яе. Паводле высноваў амерыканскіх псіхолагаў, карыстанне вынікамі пераважна чужой інтэлектуальнай дзейнасці – «стандартнымі пілюлямі школьных ведаў» – не ў кожнага праходзіць без выдаткаў для інтэлектуальнага развіцця. Сцвярджаецца, што толькі 2% людзей ад агульнай колькасці здатныя захаваць уласны творчы патэнцыял, у той час як 98% трацяць яго з-за жорсткай сартыроўкі ідэй на «правільныя» і «няправільныя».

Тэхналогіі, на аснове якіх рэалізуецца канцэпцыя арыентавання на асобу, уключаюць педагагіку супрацоўніцтва, свабоднае выхаванне, аўтаномнае навучанне, кааператыўнае навучанне, індывідуалізавана-матываванае навучанне, праектнае навучанне. Паняцце «тэхналогія навучання» з’явілася ў канцы 60-х гадоў найперш у галіне дакладных дысцыплін, а ў 70-я гады заваявала вялікую колькасць прыхільнікаў і, натуральна, займела пашырэнне ў галіне гісторыі, літаратуры, мовы. Але да сёння ў вызначэнні і ўжыванні тэхналогій існуюць розначытанні. Большасць сыходзіцца на тым, што тэхналагізацыя навучання дае магчымасць перайсці да рэальнага праектавання педагагічнай дзейнасці.

Істотным у педагагічных тэхналогіях з’яўляецца канкрэтызацыя ўяўленняў пра вынікі навучання праз сродкі дыягностыкі стану ведаў у навучэнцаў, набору мадэляў навучання, выбару аптымальных рашэнняў для канкрэтных умоў. Найбольш актыўным сродкам праверкі ведаў, эфектыўным сродкам навучання на сёння прызнаюцца тэсты. Вядомы спецыяліст у галіне інавацыйных тэхналогій А.М. Балыкіна сцвярджае, што тэставыя заданні складаюць сёння 80–90% камп’ютэрных вучэбных праграм па гісторыі, культуралогіі, паліталогіі, сацыялогіі, філасофіі, не кажучы ўжо пра дысцыпліны прыродазнаўчага

цыкла. Яны дазваляюць пераадолець абстрактныя (у некаторым сэнсе і суб'ектыўныя) ацэнкі ведаў студэнтаў і даюць магчымасць ажыццявіць фронтальнае апытанне па вучэбным матэрыяле (напрыклад, у групах, дзе колькасць студэнтаў складае 40 чалавек). Змест тэстаў для студэнтаў па гуманітарным цыкле дысцыплін у ВНУ Беларусі вызначаецца строга зместам вучэбнага курса. Таму тэст рэалізуецца ў трэцім звяне ланцужка «тэорыя – практыка – кантроль». Існуе строгая навуковая тэорыя тэстаў, якая дазваляе метадалагічна і метадычна абгрунтаваць іх прымяненне і апрацаваць вынікі тэставання. Прызнаныя 4 асноўныя формы тэставых педагагічных заданняў: а) закрытая, калі выбіраецца адзін правільны з некалькіх прапанаваных адказаў (звычайна 5 і больш) – яго прапануецца абвесці кружком ці націснуць клавішу з нумарам правільнага адказу; б) адкрытая, калі ў сказ дадаецца сэнсавая адзінка (тэрмін, імя, дата), якой не хапае, г. зн. прапануецца дапоўніць інфармацыю; в) на адпаведнасць, калі неабходна ўстанавіць адпаведнасць паміж дзвюма групамі сэнсавых адзінак і абзначыць яе адпаведнасць (прычым справа варыянтаў даецца больш, чым злева); г) устанаўленне правільнай паслядоўнасці, калі неабходна ўстанавіць правільную паслядоўнасць фактаў, падзей, тэрмінаў у азначэнні і адзначыць яе. Назапашаны вопыт прымянення тэстаў у выкладанні курса, у тым ліку і ў БДТУ, паказвае, што яны прыцягваюць студэнтаў сваёй незвычайнасцю ў параўнанні з традыцыйнымі формамі кантролю і тым самым падвышаюць цікаўнасць да вучэбнага прадмета. Тэсты падштурхоўваюць большасць студэнтаў да сістэматычных заняткаў, паколькі з'яўляюцца непазбежнай формай кантролю. Акрамя таго, ствараецца пэўная матывацыя навучання, заснаваная на падтрыманні здаровай канкурэнцыі. Важна выкарыстоўваць вопыт прымянення тэстаў у навучанні гуманітарных дысцыплін, які ёсць у вышэйшых навучальных установах Рэспублікі Беларусь, найперш У Белдзяржуніверсітэце і Універсітэце культуры, а таксама замежных краін, напрыклад, у Алтайскім дзяржаўным універсітэце распрацавана спецыяльная комплексная праграма «Тэст». Ёсць цікавыя напрацоўкі ў Маскаўскай гуманітарнай акадэміі.

У 90-я гады ХХ ст. быў распрацаваны комплекс камп'ютэрных праграм, які ўключаў аналіз адказаў студэнтаў. У іх выкарыстоўваюцца даступныя метады ўводу і аналізу адказаў: а) альтэрнатыўны («так» ці «не»); б) выбарачны (выбраць правільны з пададзеных адказаў); в) перастановачны (неабходнасць упарадкавання пераліку дзеянняў ці сцверджанняў у пэўнай паслядоўнасці); г) класіфікацыйны (аб'ект – уласцівасць); д) інжэктарны (запаўненне прапушчаных слоў і сімвалаў); е) свабоднага канструявання. Пры дапамозе вышэйзгаданых метадаў можна арганізаваць не толькі выніковы, але і прамежкавы, пааперацыйны ды іншыя метады кантролю ведаў.

Важная акалічнасць заключаецца ў тым, што з гэтага года ў Рэспубліцы Беларусь упершыню ўступныя экзамены будуць прымацца ў форме тэсту.

Усе падыходы да івацый сыходзяцца на асноўным: пры любых умовах арганізацыі працэсу навучання былі і застаюцца дзве асноўныя фігуры – настаўнік і навучэнца.

Выпрацоўка новага погляду на асобу як мэту адукацыі спрыяе гуманізацыі педагагічных адносін, скіроўвае навучальны працэс на асобу, на ўласны вопыт навучэнцаў. Мадэль навучання, заснаваная на ўласным вопыце навучэнца (так званы вучэбны цыкл на аснове непасрэднага перажытага вопыту), была прапанавана ў канцы 70-х гадоў. Прадугледжваецца не так ацэнка дасягнутых ведаў і ўменняў, як сфарміраванасць якасцяў інтэлекту. Навучанне павінна забяспечваць развіццё і самаразвіццё асобы навучэнца з улікам яго індывідуальных асаблівасцяў як суб'екта пазнання і прадметнай дзейнасці. У гэтых умовах акрэсліваецца іншая сістэма патрабаванняў да вучэбнага працэсу: 1) пабуджаць навучэнцаў да фармулёўкі сваіх ідэй, выказвання іх; 2) сутыкаць са з'явамі, якія ўваходзяць у процідзеянне з наяўнымі ўяўленнямі; 3) скіроўваць на альтэрнатыўныя тлумачэнні, меркаванні, здагадкі; 4) даваць навучэнцам магчымасць выказаць свае думкі ў альтэрнатыўнай форме – праз абмеркаванне ў малых групах; 5) ствараць магчымасці для ацэнкі прыкладнага значэння новых уяўленняў у кантэксце шырокага кола з'яў. Такая база

крытэрыяў улічвае не толькі ўзровень дасягнутых ведаў, але і сфармаванасць інтэлекту. Адукацыйны працэс дае магчымасць кожнаму навучэнцу у адпаведнасці з яго зацікаўленасцю, схільнасцямі, каштоўнасцямі арыентацыямі рэалізаваць сябе ў вучэбнай дзейнасці, паводзінах, рэфлексіі. Акцэнт у навучанні робяцца на асэнсаванне сябе дзейнага, умацненні ролі мыслення, свядомасці, самасвядомасці, самаарганізацыі. Адукацыя становіцца найважнейшым сродкам развіцця духоўных і інтэлектуальных якасцяў навучэнца. У выніку навучэнцы набываюць цэласны і індывідуальны вопыт, фарміруецца сістэма іх перакананняў, светапогляд, здатнасць да самаадукацыі, гатоўнасць да прадукцыйнай творчай дзейнасці, навучэнцы становяцца больш мабільныя.

ЛІТАРАТУРА

1. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: Учеб. пособие для студ. высш. пед. Учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003.
2. Гузеев В.В. Образовательная технология: от приема до философии. – М., 1996.
3. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игр, дискуссии (анализ зарубежного опыта) // Адукацыя і выхаванне. – 2000. – № 3. С. 70–74.